

*Голові спеціалізованої вченої ради
в Дніпровському національному
університеті імені Олеся Гончара
доктору політичних наук, професору,
виконувачу обов'язків декана факультету суспільних
наук і міжнародних відносин
Кривошеїну Віталію Володимировичу*

ВІДГУК

*офіційного опонента, доктора політичних наук, професора,
професора кафедри соціології Національного університету «Одеська
юридична академія» Яковлевої Лілії Іванівни на дисертаційну роботу
Кондратової Маргарити Вадимівни «Сталий розвиток у політичному
порядку денному сучасної демократії: інституційні та комунікаційні
засади», подану до захисту до спеціалізованої вченої ради у Дніпровському
національному університеті імені Олеся Гончара на здобуття ступеня
доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія*

Політичний порядок денний є однією з базових характеристик динаміки демократичної політичної системи. Вектор спрямування тематики порядку денного є ознакою того, що певні актори відстоювання групових інтересів успішно реалізували стратегії впливу на механізм прийняття рішень. Інституалізація демократичного порядку денного є одним з провідних завдань в умовах демократичних трансформацій. Екологізація суспільної свідомості, а також проєкологічний вектор діяльності політичних еліт є виміром, в якому «зустрічаються» потреби збереження природи та ефективної організації економіки, технологічного оновлення виробництва, запровадження науково розроблених інновацій.

В умовах сучасної України демократичний порядок денний потребує сучасного своєчасного доповнення за рахунок еко-дружніх цінностей, а також ресурсно доцільної (екологічно обґрунтованої) споживчої поведінки, закріплені в нормативних актах цілей сталого розвитку, проголошених на глобальному рівні. Тому дисертаційна праця М. Кондратової є вкрай

актуальною. Вона вирішує важливе наукове завдання з'ясування інституційних і комунікаційних засад просування порядку денного сталого розвитку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Методичні засоби дисертації заслуговують на повну підтримку. На основі ретроспективного аналізу та порівняльної методології, авторкою встановлені нормативні міждисциплінарні та якісні параметри внесення проєктів сталого розвитку до контексту прийняття політичних рішень та політичних обговорень.

Представлені у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації, відповідають вимогам до подібного виду досліджень і базуються на узагальненні широкого охоплення наукової літератури та достатнього обсягу аналітичних даних отриманих в ході виконання науково-дослідних робіт. Достовірність результатів дисертаційної роботи підтверджена їх апробаціями на заходах наукової комунікації, у тому числі на міжнародних науково-практичних конференціях. Релевантність отриманих результатів забезпечується завдяки комплексному використанню в дисертаційній роботі теоретичних, емпіричних та статистичних методів наукових досліджень, які відповідають визначеним меті та завданням. Вивчення змісту дисертації здобувачки демонструє його широку наукову ерудицію та досить успішний рівень виконання освітньо-наукової програми доктора філософії зі спеціальності «Політологія».

Зокрема, дисертантка вдало демонструє можливість узагальнювати та систематизувати теоретичні матеріали щодо проблем політичної боротьби за реалізацію цілей сталого розвитку в сучасних країнах ЄС. Вона зумовлена кількома ключовими факторами, які наголошують на необхідності активної політичної участі та вирішення. На це спрямований перший розділ роботи. У ньому дисертантка слушно звертає увагу на специфіку розв'язання європейськими країнами подолання наслідків зміни клімату, зокрема такими, як екстремальні погодні умови, підвищення рівня моря та погіршення якості повітря. Політична боротьба в рамках формування порядку денного за цілі сталого розвитку необхідна для координації дій та реалізації амбітних кліматичних цілей ЄС, серед яких зниження викидів парникових газів та переходу до сталої енергетики. Розгляд міждисциплінарних концепцій

підтверджує особливе значення необхідності захисту природних ресурсів, таких як вода, ґрунт та біорізноманіття, потребує активної політичної участі. Політичні актори просувають закони та ініціативи, спрямовані на охорону навколишнього середовища та стійке використання ресурсів. Дисертанткою було встановлено, що соціальна нерівність та бідність залишаються актуальними проблемами в рамках сучасного дискурсу сталого розвитку. Політико-інституційні взаємодії в рамках просування сталого розвитку включає вирішення питань соціальної справедливості, покращення умов життя та забезпечення рівного доступу до освіти та охорони здоров'я. У розділі визначено основні теоретичні підходи щодо того, як забезпечення збалансованого економічного зростання, яке враховує інтереси всіх верств населення та сприяє створенню робочих місць, потребує активної політичної участі. Політичні інститути повинні розробляти стратегії для підтримки економічного зростання та покращення економічного добробуту.

У другому розділі роботи дисертантка демонструє можливість поєднувати складні предметні аспекти. Авторкою аргументовано, що комплексна політика сталого розвитку багато в чому формується на рівні Європейського Союзу, що потребує координації між національними урядами та європейськими інституціями. Політична зусилля щодо просування сталого розвитку включає необхідність адаптації національних стратегій до вимог ЄС та реалізації директив та рекомендацій Європейської комісії. Політичні рішення впливають на розподіл фінансових ресурсів, які необхідні для реалізації проєктів сталого розвитку. Це включає як національні бюджети, так і фонди ЄС, зокрема такі, як «Європейський зелений курс».

У третьому розділі, розглядаючи специфіку трансформації ЄС бере активну участь у міжнародних угодах та ініціативах зі сталого розвитку, таких як Паризька угода щодо клімату та Цілі сталого розвитку ООН. Політико-інституційні взаємодії включають забезпечення виконання цих міжнародних зобов'язань на національному рівні та участь у глобальних зусиллях щодо досягнення цілей. Здобувачка слушно обґрунтовує думку, згідно з якою в умовах глобальної конкуренції за інновації та технології ЄС прагне стати лідером у сфері сталого розвитку. Політичний порядок денний сталого розвитку включає конкретні досягнення у цій галузі, які можуть вплинути на конкурентоспроможність європейських країн на світовому ринку. Це особливо актуально в контексті усвідомлення громадянами

України важливості сталого розвитку та висування вимог щодо активних дій від публічної влади в післявоєнний період. Національний політичний порядок денний сталого розвитку включає врахування громадської думки, підтримку екологічних ініціатив та залучення громадян до процесу прийняття рішень.

Оцінюючи вплив новітніх ознак та свідчень активності екологічних та соціальних рухів, авторка наголошує на їх важливій ролі у формуванні політичного порядку денного та просуванні сталого розвитку. Політичні актори повинні враховувати вимоги та пропозиції зелених рухів. Активна боротьба за реалізацію цілей сталого розвитку в сучасній Україні залишається актуальною та важливою. Це пов'язано з необхідністю подолання екологічних, соціальних та економічних викликів, забезпеченням виконання міжнародних зобов'язань, а також з огляду на думку громадян та забезпечення ефективного управління ресурсами. Активна політична участь та ефективні стратегії у цій галузі мають вирішальне значення для досягнення сталого та справедливого майбутнього України в євроатлантичній спільноті.

У висновках до роботи здобувачка намагається підсумувати свою роботу в рамках виконання дослідницьких завдань. Згідно М. Кондратовою, утвердження зеленої альтернативи в сучасній політичній медіасфері здійснюється на основі активності провідних політичних сил зелених партій та рухів. Формування зеленої медіа-громадськості є явищем, яке надає можливість перетворити зелену альтернативу на можливість та актуальний вибір для політичної системи. Медіа-розголос проблематики сталого розвитку здійснюється на основі розуміння потреби реалізації в кожному конкретному суспільстві. Спроможність сучасних зелених медіа-експертів та зеленої журналістської спільноти просувати питання сталого розвитку залежить від можливостей тлумачення конкретних кейсів зеленої політики як загальнообов'язкових та прийнятних у суспільстві.

Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечені структурно-логічною схемою дослідження відповідно до поставленої мети. Також, слід відзначити, відповідність предметної спрямованості дисертаційного дослідження паспорту наукової спеціальності 052 Політологія.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів.

Заслуговує на позитивну оцінку наукова новизна роботи. Дисертантка приділила увагу як процедурним, так і нормативним засадам просування порядку денного сталого розвитку. Вона надала авторську концепцію просування проекологічної політичної поведінки та політичних еко-цінностей в умовах конкурентного демократичного політичного середовища.

Здобувачкою вперше в українській політологічній традиції з'ясовано специфіку утвердження порядку денного сталого розвитку в умовах консолідованої демократії та демократичних трансформацій, виявлено значущі механізми інституційного та комунікаційного просування екологічних цінностей до простору загальнонаціональних політичних обговорень та середовища прийняття політичних рішень.

Дослідниці вдалося уточнити послідовність реалізації політико-комунікаційних кампаній щодо реалізації порядку денного сталого розвитку в сучасних медіа, соціальних мережах Інтернет тощо. Серед них перша фаза – це «атрактивний інцидент», який привертає увагу до проблем сталого розвитку; друга фаза – вивчення ефекту від «атрактивного інциденту»; третя фаза – мультиплікація ефекту формування інформаційного тла, в якому питання сталого розвитку є нагальними та актуальними; четверта фаза – залучення громадського або політичного стейкхолдера щодо адвокасі-кампанії стосовно конкретного пункту порядку денного, присвяченого сталому розвитку; п'ята фаза: масована спін-кампанія щодо суспільної значущості програми (проєкту) сталого розвитку; шоста фаза: імплементація проблеми сталого розвитку до порядку денного діяльності інститутів політичного управління на локальному, регіональному, національному, міжнародному рівні; сьома фаза: просування питання сталого розвитку до пріоритетної частини загального політичного порядку денного суспільства; восьма фаза: ангажування середовища прийняття рішень до формування консенсусу щодо інституційного розгляду та розв'язання питання сталого розвитку; дев'ята фаза: експертна підтримка підготовки рішення щодо питання сталого розвитку; десята фаза: висвітлення голосування та/або ухвалення політичного рішення щодо сталого розвитку.

Також у дисертації було виявлено специфічні риси просування екологічних та/або екодружніх (eco-friendly) цінностей до обговорень значущих для стану громадської думки та загального укріплення розвитку на

рівні локальних громад в умовах сталої демократії. Ними є: зв'язок зі споживчою поведінкою, зв'язок з економічним та бізнес- середовищем сталого розвитку, фокусування уваги на пріоритетності захисту навколишнього природного середовища, укріплення культурної цінності сталого розвитку, маркетингові технології конкурентного просування цінностей сталого розвитку, утвердження безальтернативності екодружньої та екологічно орієнтованої поведінки та індивідуальних переконань, фаховий моніторинг громадської думки стосовно екологічних цінностей в межах громади територіальної одиниці та національної держави.

Зусиллями дослідниці дістала подальшого розвитку концепція оптимізації взаємодії інститутів державної влади та громадського середовища в контексті утвердження порядку денного сталого розвитку. Впроваджено доповнення до ініціювання національного форуму сталого розвитку як відкритого простору обговорення першочергових питань реалізації сталого розвитку в Україні, апробація порядку денного політики сталого розвитку в конкретних регіонах України, реалізація моніторингових проєктів ефективності ініціатив та проєктів щодо сталого розвитку, створення загальнонаціональної електронної бази (реєстру) проєктів сталого розвитку на локальному, регіональному й національному рівнях.

Було розкрито засоби артикуляції першочергових пунктів порядку денного сталого розвитку в Україні в післявоєнний період. Вони, згідно з авторкою включають: консолідацію політичного середовища стейкхолдерів сталого розвитку, мультиплікацію позитивного досвіду ініціатив та проєктів сталого розвитку, формування бази нормативного закріплення екодружньої та екологічно орієнтованої поведінки інститутів публічної влади, громадських спільнот та окремих громадян.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати та висновки дисертаційного дослідження відображено в 9 наукових працях, зокрема 4 – у наукових фахових виданнях України з політичних наук, 5 – у тезах доповідей на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Дотримано вимоги Міністерства освіти і науки України щодо кількості, обсягу та змісту друкованих праць, а саме публікацій основного змісту дисертації. Ретельний аналіз представленого рукопису дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати ідентичність публікацій та основних положень дисертації. Це надає авторці

дисертаційної роботи право публічного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Практичне значення роботи полягає в репрезентації комплексного підходу, що включає розробку стратегій, використання індикаторів, фінансування, законодавство, освіту, участь громадян та адаптацію. Ефективне застосування цих інструментів та підходів дозволяє досягати цілей сталого розвитку та забезпечувати довгострокові екологічні, соціальні та економічні вигоди. Практичний зміст дисертації може бути розкритий в подальшому прийнятті законів та нормативних актів, спрямованих на підтримку сталого розвитку. Це може включати закони про охорону навколишнього середовища, енергетичну ефективність, управління ресурсами та соціальні права в сучасній Україні.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Аналіз змісту опублікованої анотації засвідчує її відповідність основним положенням, що викладені в тексті дисертаційної роботи. Анотація подана українською та англійською мовами і є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертації.

Дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності.

Дисертаційне дослідження М. В. Кондратової містить посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей. окрім цього, у дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та інших порушень, що могло б поставити під сумнів самостійний характер виконання авторкою наукового дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація складається з анотації державною та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи – 238 сторінки, з яких 47 – список використаних джерел (390 найменувань). Обсяг текстової частини дисертації складає 191 сторінку. Структура дисертації має логічну побудову і сприяє розкриттю теми дослідження та виконанню поставлених завдань. Зміст наукових праць доповнює основні положення дисертаційної роботи. Дисертація оформлена відповідно до вимог МОН України, що висуваються до подібного роду наукових робіт.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Дисертаційне дослідження М. Кондратової здійснено на належному

високому науково-теоретичному рівні. Разом з тим, деякі положення дисертації є дискусійними, що у свою чергу пов'язано з означенням дисертантом власної позиції з цих питань. Тому варто зробити певні зауваження та рекомендації для подальшого дослідного доповнення проблематики, порушеної в дисертації.

1. Дисертація набула б більш вагомого значення, якби авторка наголосила б на конкретних методах просування сталого розвитку в порівнянні з іншими значущими суспільними проблемами. До них, як відомо, належать проблеми соціальної рівності, економічної доцільності та ефективності, формування технологічних засад економічного зростання тощо. Це має важливе значення для програми подальших демократичних перетворень в Україні.

2. Для розкриття теми дисертації було б вкрай доцільним виокремлення в окремому підрозділі кейсів та практик правового або судового відстоювання політичних інтересів сталого розвитку. Ухвалення правових рішень є важливим інструментом закріплення та зобов'язання для держави і суспільства реалізовувати цілі та цінності сталого розвитку.

3. Бажаним було б висвітлення думки дисертантки відносно питань гендерної паритетності, прав та свобод ЛГБТ-спільнот, етнічних та расових меншин в контексті сучасної демократії та сталого розвитку. Попри окремі згадки в тексті роботи, питання пріоритетності означених питань стосовно сталого розвитку в порядку денному демократичних суспільств залишається відкритим. Хотілося почути з цього приводу думку авторки.

4. У дисертації приділяється увага інституційним складовим просування концепції сталого розвитку. Водночас необхідно було б долучитися до аналізу партійних та громадських акторів, які просувають глобальні цілі сталого розвитку в сучасних консолідованих демократіях. Вони мають різні ідеологічні платформи (що не вичерпуються виключно «зеленими доктринами»), а також різняться за засобами реалізації проєкологічної адженди.

Слід акцентувати, що позначені зауваження та дискусійні положення змісту дисертації не ставлять під сумнів теоретичну та практичну цінність дисертаційної роботи, тим більш належну високу оцінку рівня її виконання.

Висновок. Аналіз дисертації та наукових праць М. Кондратової засвідчив актуальність та новизну роботи. Поставлена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно вирішені. Отримані результати є обґрунтованими та достовірними, мають теоретичне значення та практичну цінність і можуть бути використані в науковій та практичній діяльності. Дисертаційна робота Кондратової Маргарити Вадимівни «Сталий розвиток у політичному порядку денному сучасної демократії: інституційні та комунікаційні засади» є самостійною та завершеною працею, в якій отримані нові наукові результати, що у сукупності вирішують проблему суттєвого значення для політичної науки.

Підсумовуючи, можна констатувати, що дисертаційна робота Кондратової Маргарити Вадимівни відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Офіційний опонент:

Доктор політичних наук, професор,
професор кафедри соціології
НУ «Одеська юридична академія»

Лілія ЯКОВЛЕВА

Підпис офіційного опонента засвідчую:

Проректор з наукової роботи
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
професор

Мінас АРАКЕЛЯН